

UOT:330;002.6

KƏND TƏSƏRRÜFATININ İDARƏ EDİLMƏSİNDƏ İNFORMASIYA SISTEMLƏRİNİN ROLU

N.A.NƏSİRLİ

AKTN Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi

Məqalədə "informasiya sistemi" anlayışının məzmunu aydınlaşdırılır. Aqrar sahənin informasiya sistemində təsir edən, modulların tərkibini müəyyən edən amillər, məlumatın məzmununu, informasiya sistemlərində saxlanma şərtlərini, işləmə metodlarını müəyyən edilir. Informasiya sisteminin funksional quruluşunda kənd təsərrüfatı müəssisələrinin informasiya təminatının strukturu nəzərdən keçirilir. Aqrar sahənin Vahid Informasiya Sisteminin strukturu və vəzifələri hazırlanmışdır.

Açar sözlər: informasiya sistemləri, avtomatlaşdırılmış məlumat sistemi, aqrar sahə, vahid informasiya sistemi, aqrobiznesin vahid məlumat daxiletmə sistemi.

Qloballaşma prosesi milli iqtisadiyyatın aparıcı sahələrindən biri olan kənd təsərrüfatının informasiyalaşmasına həlledici təsir göstərir. Bu istiqamətdə əldə olunan nailiyyətlərin istifadəsi aqrar istehsalda operativliyin, dəqiqlik və şəffaflığı təmin etməklə səmərəliliyinin yüksəldilməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, əhalinin ərzaq məhsulları ilə, sənayenin isə xammalla təminatında aqrar sahibkarlığın iştirak səviyyəsi dayanıqlı inkişafın mühüm amilidir. Bu amilin təsir dairəsi dəyişkəndir və ciddi tərəddüdlərlə xarakterizə olunur. Həmin tərəddüdlərin qiymətləndirilməsi üçün müxtəlif dövrlərdə fərqli yanaşmalar mövcud olmuşdur.

Yeni təsərrüfatçılıq münasibətləri formalaşan indiki texnoloji inkişaf şəraitində informasiya sistemlərinin yenidən formalaşdırılması bir zərurət kimi qarşıda durur.

Mükəmməl informasiya xidməti şəraitində fəaliyyət göstərən aqrar sahibkar öz imkanları daxilində hansı məsələləri həll edə biləcəyini dəqiq müəyyən edə bilər. İnkişaf etmiş ölkələrin kənd təsərrüfatında informasiya-məsləhət xidməti sahəsində dövlətin, qarışıq və özəl strukturların iştirak səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Bu prosesin institutional təzahürləri də müxtəlifdir.

İnformasiya texnologiyalarının müasir inkişafı şəraitində idarəetmədə operativliyin təmin olunması üçün informasiya sistemlərinin və müvafiq məlumat bazasının yaradılması zərurəti ortadadır. "İnformasiya sistemi" anlayışı həm sadə, həm də geniş mənada işlədilir. Hər hansı aparatların işinin avtomatlaşdırılması üçün hazırlanmış bir proqram olmaqla yanaşı həm də məlumat almaq, məlumatı dəyişdirmək və saxlamağa imkanı verən fəaliyyətidir. Geniş mənada Informasiya sistemi "informasiya texnologiyalarının texniki vasitələri ilə verilənlər bazasında emalı təmin edilən məlumatların məcmusu kimi başa düşülür." və

tətbiq sahəsinə aid informasiyanın toplanmasını, saxlanmasını, emalını və istifadəçilərə çatdırılmasını təmin edən texniki, proqram, metodoloji vasitələr kompleksidir.

İnformasiya sistemi istifadəçilərin müəyyən mövzular çərçivəsində informasiyaya olan tələbatını ödəyir. Informasiya sistemi hər hansı məqsədə çatmaq üçün vahid bir tam kimi fəaliyyət göstərən, qarşılıqlı əlaqədə olan elementlər kompleksini özündə birləşdirən texnologiyadır. Sistemin struktur funksiyası, girişi və çıxışı kimi komponentləri var. Informasiya sistemi alt sistemlərə bölünür. Bu xüsusiyyəti onun istismarını, analizini, mühafizəsini asanlaşdırır.

İnformasiya sistemi əsas iki tələbatı ödəməlidir:

- tətbiq sahəsinin sərhədlərinin təyin olunması və informasiya modelinin tam əhatəli və dəqiq əks etdirilməsi. Birinci halda baxılan tətbiq sahəsi çərçivəsində informasiya sisteminin istifadəçiləri lazımi informasiyayla təmin edilməlidir.

- istifadəçilərin sorğularına tam və dəqiq cavab verə bilən informasiya sisteminin yaradılması. Bu halda isə sorğuların tipləri və növləri təhlil edilməli, sorğuların tələblərinə uyğun və əlverişli şəkildə verilənlər təşkil olunmalı və sorğulara cavab verilməlidir. Sorğular aydın və obyektiv olmalı, sorğulara cavablar isə hesabat və ya forma şəklində verilməlidir.

Müasir informasiya sistemin fəaliyyətində xüsusi proqram təminatı, kompüter texnologiyası, mühəndislik və texnoloji bacarığa malik olan mütəxəssislərin olması zəruridir. Informasiya texnologiyaları özlüyündə informasiya ehtiyatlarından istifadə olunması proseslərinin ağırlığını azaltmaq, onların etibarlılığını və operativliyini artırmaq məqsədilə informasiyanın toplanması, emalı, saxlanması, ötürülməsini təmin edən və texnoloji zəncirdə birləşdirən metodlardır, istehsal prosesləri və texniki-proqram vasi-

tələri toplusudur. İnformasiya texnologiyaları de-
dikdə əsasən kompüter texnologiyaları başa düşülür.

İnformasiya sistemlərinin idarə edilməsində təş-
kilatın strukturu, tapşırıqların yerinə yetirilməsi pro-
sedurunun təşkilində istifadə olunan kadrlar, təşki-
latçılıq mədəniyyəti və s. informasiya sisteminə təsir
edən əsas amillər sırasındadır.

İnformasiya sistemlərinin vəzifələri
informasiya və texnoloji olmaqla iki sinfə bölünür:

1. İnformasiya sisteminin vəzifələri insan
qərar qəbulu proseslərində istifadə olunan məlumat-
ların emalı və ötürülməsini təmin edir.

2. Texnoloji vəzifələr verilənlər bazalarının ye-
nilənməsi, vahid vəziyyətdə saxlanması, işləməsi,
IP parametrlərindən ibarətdir.

Aqrar sahədə müəssisələr və istehsalçılar
idarəetmə prosesində zəruri olan ekspert rəy və
qərarlarını mürəkkəb avadanlıq tələb edən əməliyyat
məlumatlarını müstəqil olaraq əldə etmək imkanını
məhs mərkəzləşdirilmiş informasiya texnologiyaları
vasitəsi ilə ala bilər.

Bu araşdırma informasiya sistemləri və informa-
siya texnologiyalarının imkanları çərçivəsində kənd
təsərrüfatı müəssisəsinin idarə edilməsində planlaş-
dırma, proqnozlaşdırma, təhlil, uçot və hesabat, nə-
zarət, istehsalın təşkili və s. funksiyaları ilə birlikdə
informasiya sistemlərinin quruluşunu müəyyən edir.

İnformasiya kommunikasiya texnologiyalarının
müasir inkişafı dövründə təcrübələrə uyğun olaraq
aqrar sahənin informasiya təminatı sistemi aşağıdakı
təsnifat üzrə formalaşdırılır.

Sxem-1. Aqrar sahənin informasiya sistemləri haqqında
nəzəri əsaslanma.

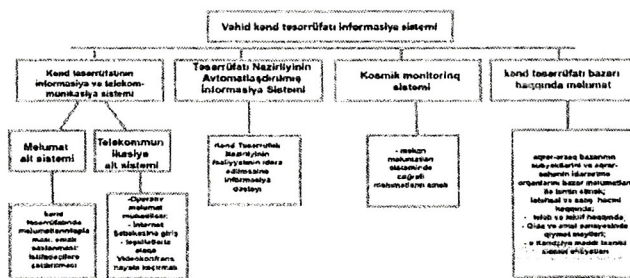

Təsnifatın hər bölməsi üzrə müvafiq məlumatlar
mövcuddur və həmin məlumatlar vahid sistemin tərkib
hissəsidir. Sistemin hər bir həlqəsi alt sistemlərə
malikdir. Aqrar sahə subsidiyalaşdırıldıqda məlumatlar
bazasında ayrıca göstərilməlidir. Müasir kompüter
texnologiyasının əsasında sistemin elementləri üzrə
məlumatlar əlaqələndirilərək 2-ci sxem üzrə struktura
uyğun kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılara xidmət
səviyyəsinin artırılmasını, onlara müasir biliklərin və
kommersiya məlumatlarının verilməsinin effektivliyini
təmin edir.

İnformasiya sisteminin qurulmasında kompüter
texnologiyasının əsasında alətlər kompüter, ofis ava-
danlığı, periferik avadanlıqlar, yerli şəbəkə avadanlı-
ğı, rabitə vasitələri kimi maddi-texniki təminatın ol-
ması zəruridir. Maddi və texniki təminata olan tələb-
lər iqtisadi sistemin informasiya təminatı vəzifələri
ilə müəyyən edilir.

İdeal olaraq, bütün xidmətlərin mövcud məlumat
ehtiyaclarını qarşılayan vahid bir korporativ avto-
matlaşdırılmış məlumat sistemi olmalıdır. Məlumat
sistemi bütövlükdə tam uyğunluğuna, yetərliyinə
və şəffaflığa nail olmaqla müəssisənin bütün informa-
siya proseslərini əhatə etməlidir. Belə bir sistem
isə aşağıdakı təsnifat əsasında aqrar sahədəki informa-
siya-məsləhət xidmətinin fəaliyyətinə dəstək
verir. İnformasiya dəstəyi yeni informasiya texnolo-
giyalarının, kompüter və rabitə avadanlıqlarının ge-
niş yayılmasına əsaslanır. Bu dəfələrlə əmək məhsuldarlığını,
resurs səmərəliliyini artırmağa imkan
verir. İstehsalın idarə edilməsi üçün elektron tex-
nologiyaların tətbiqi sənəd dövriyyəsinə azaldır, əsas
sosial problemlərin həllini sürətləndirir.

Sxem-2 Aqrar sahənin informasiya təminatı sistemi.

Dövlət qurumlarının aqrar sahədəki informasiya-
məsləhət xidmətində aparıcı mövqeyi İngiltərə,
ABŞ, Avstraliya kimi ölkələr üçün xarakterikdir.
ABŞ-da informasiya-məsləhət xidmətinin göstəril-
məsində dövlət bütün səviyyələrdə (yerli, ştat və
federal) fəal iştirak edir və bu işdə ölkənin Kənd
Təsərrüfatı Nazirliyi aparıcı rol oynayır. Həmin na-
zirliyin kənd təsərrüfatı tədqiqatları xidməti, iqtisadi
tədqiqatlar xidməti, milli kənd təsərrüfatı statistikasını
xidməti kimi struktur bölmələri bilavasitə informa-
siya təminatının təşkili funksiyalarını yerinə
yetirir.

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, müasir iş prosesin-
in idarəetmə sistemləri vahid informasiya sistemi
yaratmaqla müxtəlif proqram təminatlarını öz ətrafında
birləşdirməyə imkan verir. Beləliklə, vəzifələr
işçilərin və şöbələrin fəaliyyətini əlaqələndirmək,
lazimi məlumatları və monitorinqin icrasını təmin
etməklə həll olunur və rəhbərliyə istehsal prosesinin
gedişi ilə bağlı etibarlı məlumatlara vaxtında daxil
olur ki, nəticədə operativ müdaxilə və effektiv
idarəetmə qərarları vermək imkanına yaranır.

ƏDƏBİYYAT:

1. "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi"
2. Информационные технологии управления. Г.А. Титоренко. М.: Юнити - Дана, 2003.
3. Крылатых, Э.Н. Система моделей в планировании сельского хозяйства. М., 2007.
4. Романов, В.П. Интеллектуальные информационные системы в экономике М.: Экзамен, 2003. -496с.
5. Henry C. Lucas, Jr. Information Technology for Management. Switzerland, 728 pg.

Роль информационных систем в управлении сельским хозяйством

Н.А.Насирли

В статье уточняется содержание понятия «информационная система». Основные факторы, влияющие на информационную систему организаций, которые определяют содержание информации, условия ее хранения в информационных системах, способы обработки, состав модулей системы. Разработана функциональная структура, структура информационного ввода сельскохозяйственных предприятий и структура и задача единой системы информационного ввода агробизнеса.

Ключевые слова: информационные системы, автоматизированная информационная система, аграрная информационная система, единая система информационного ввода агробизнеса.

The role of information systems in the management of agriculture

N.A.Nasirli

In the article is refined the content of concept "information system". The basic factors, which have an effect on the information system of the organizations, which predetermine the content of information, condition for its storage in the information systems, the methods of processing, the composition of the modules of system. The functional structure are developed, the structure of information input of agricultural enterprises and structure and the task of the united system of information input of the agribusiness.

Keywords: information systems, the automated information system, agrarian information system, the united system of information input of the agribusiness.